

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT.

1. szám,
1892.

KIADJA AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-BGYESÜLET.

250. sz.
1912.

A Mátyás-szobor és Fadrusz János.

Tíz éve immár, hogy dicsőemlékű Mátyás királyunk szobrát — 1902. okt. 12-én — lelepleztük.

MÁTYÁS-SZOBOR.

Ugyanakkor nyitottuk meg az E. K. E. néprajzi muzeumát a nagy király születési házában s avattuk fel annak udvarán emelt dízsátorban az E. K. E. Erzsébet-lobogóját, nagy ünnepiességgel, fényes közönség jelenlétében.

Ott volt *József Ágost* kir. herceg, úgy is mint Ő cs. és ap. királyi felsége legmagasabb személyének képviselője és mint egyesületünk védője. A zászlóanyai tisztet *Augusztá* kir. hercegasszony helyetteseként báró *Wesselényi Istvánné*, *Rhédey Stefánia* grófné teljesítette. Ott voltak a szobor leleplezési ünnepre Kolozsvárra lejött miniszterek, u. m.: *Szell Kálmán* miniszterelnök, br. *Fejérváry Géza* honvédelmi, *Hegedüs Sándor* kereskedelmi, *Wlassics Gyula* vallás- és közoktatásügyi, *Darányi Ignác* földművelési és *Plósz Sándor* igazságügyi mi-

niszterek. Közéletünk annyi jelese közt a képviselőház elnöke: gróf *Apponyi* Albert, a képzőművészeti társulat elnöke: gróf *Andrássy* Tivadar, az írók fejedelme: *Jókai* Mór s első sorban az ünnepelt genialis művész: *Fadrusz* János stb. stb.

A királyt személyesítő kir. herceg fővédnök lelkes szavával továbbra is a nemzet pártfogásába ajánlotta egyesületünket, amelyet (úgymond) mindenkor támogatni, fejleszteni és édes hazánk javára fenntartani komoly szándéka.

A tizedik évforduló alkalmából méltán gondolhatunk kegyeletes érzelmekkel vissza az egyesületünk történetében is nevezetes eseményekre.

Az örvendetes visszaemlékezés derűjébe azonban sötét gyász is vegyül, mert a legszebb magyar szobor halhatatlan emlékü alkotójának, alig egy év elteltével (1903. okt. 26-án) örökre megszűnt dobogni nemzete dicsőségeért lelkesülő nemes szíve. Mint a villámsujtotta tölgy hirtelen roppant össze az őserőtől és ifjúságtól duzzadó daliás alak, melynek képmását a művész, a Mátyás-szobor mellékalakjainak jobboldalt álló első daliájában örökítette meg.¹

A tizedik évfordulón azért midőn az emlékezés fáklyáját megújítjuk, egyrészt büszkén tekintünk a dicső kort és vezéralakjait megörökítő remek szoborra; másrészt fájdalmas és hálás kegyelettel emlékezünk meg a lánglelkű művésztől, akit — fájdalom — oly korán elvesztettünk, aki remek alkotásával nemcsak nekünk s az egész nemzetnek, de magának is örök emléket emelt.

A tíz évvel ezelőtti fényes ünnepségek akkor visszhangot keltettek az egész nemzet szívében, mely akkor igazán Kolozsvárt dobbant össze magasztos hazafias érzelemben. Ennek az összedobbanásnak és együttérzésnek melegét mi még mindig érezzük, valahányszor a Mátyás-szoborra tekintünk s valahányszor a Mátyás-ház küszöbét átlépjük.

Történeti idők szele lengedez a Kárpátok bércei és a Duna hajjai felett. Bárcsak megihletné mindannyiunkat a Szabácsot, Jajczát, Bécsét és Boroszlót diadallal vívó nagy király: emléke, hogy legalább ilyenkor összetartsunk, a politikai, közéleti és társadalmi surlódásokat félretegyük! A múltak tanúságai óva intenek és figyelmeztetnek, hogy válságos időkben a haza és nemzet minden hú fiának össze kell tartania, együtt kell működnie — úgy a béke műveiben, mint (ha kell) a harcok mezején!

Négyszáz évvel ezelőtt Mátyás király kulturális alkotásával és dicső harcaival világhírű hatalmas nemzetet alkotott; a következő nemzedék vezérei rendi és pártharcokba merülve, a mohácsi «gyásztér» iszapjába süllyesztették a királyt és nemzetet.

Mátyás király szelleme óvjon, legyen velünk s vezéreljen a nemzeti nagyság és dicsőség útjain!

Szádeczky Lajos.

¹ Maga a művész mondta e sorok írójának, a felavatást követő diszebeden, a mellékalakok elkeresztelése alkalmával, hogy ezt saját alakja után mintázta s e végből a szoborhoz hasonló állásban, diszruhájában le is vétette magát, amely felvételtől egy nagyalakú példánnyal nekem is kedveskedett.

Mátyás-ünnepélyek Kolozsvárt.¹

1902 okt. 12.-én.

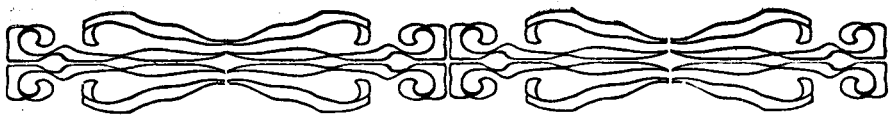
A régen «kincses Kolozsvár» ismét kincssé vált: a magyar művészet remek kincsével gazdagodván a Mátyás-szoborban. A leleplezési ünnepély a nagy király emlékezetéhez méltó kegyelettel ment végbe. Lehetett volna még fényesebb, de lelkesebb alig lehetett. A király képviselőjében József Ágost főherceg jelent meg, az uralkodóháznak a rokonszenves, a nemzeti eszmék iránt lelkes érdeklődéssel viseltető tagja. A kormánynak majdnem teljes számmal megjelenése, élén a miniszterelnökkel, a főrendiház és képviselőház nagy számmal képviseltetése, külsőleg is jelezte az ünnepélynek az egész országra szóló jelentőségét.

A szobor minden várakozást felülmúlt. Nem egy, de öt szobrot kapott egyszerre Kolozsvár és az ország. A nagy király hatalmas alakja mellett a nemzetet jelképező mellékalakok, mindegyike magában is egy-egy műremek. A közönség kereste is, hogy kiket ábrázolnak. Az ünnepi lakomán a Fadruszt felköszöntő szónok (Szádeczky Lajos, az egyetemen a magyar történelem tanára) a közóhajnak s a mester kivánságának tett eleget, midőn megnevezte őket. A harc viharában edzett ősz alak: *Magyar* Balázs, a nagy király kedvelt vezére (erdélyi vajda, majd horvát bán); mellette *Kinizsi* Pál, a kenyérmezei hős, Csehország zászlajával; jobbra az első alak a másik kenyérmezei győző: *Báthory* István erdélyi vajda. Ennek alakját a művész saját arcképéről s alakjáról mintázta. Mögötte *Szapolyai* István nádor, Bécs és Ausztria kormányzója, aki a kétfejű-sasos zászlót tartja és hajtja meg Mátyás előtt. A király és nemzet nagyságának és dicsőségének apotheosisa az egész szobor.

A leleplezési ünnepélyt, mely a múlt dicsőségének szólt, a jelennek és jövőnek szánt közművelődési intézetek megnyitása és felavatása követte. Fényesen tanúsították ezek azt, hogy ez a nemzet nemcsak a múltban, a herci dicsőségben volt nagy és erős, de a jelenben, a béke művében is nagyra törekszik s régi dicsőségét, nagyságát a művelődés fegyvereivel akarja visszavívni.

Mátyás szülőházában *Néprajzi muzeumot* rendezett be és avatott fel az Erdélyi Kárpát-Egyesület, amely József Ágost főherceg védnöksége alatt áll. Évek hosszú sorának buzgó munkája gyűjtötte egybe Erdély népe szellemének sajátos alkotásait. Egy néprajzi bizottság (gróf Kuun Géza tiszteleti és Szádeczky Lajos ügyvezető elnök vezetése mellett) évek óta gyűjtötte az anyagot, melyet a korán elhunyt Jankó János egészített ki és Seemayer Wilibáld rendezett el szakszerűen a Mátyás-ház termeiben. A főherceget és a kormány tagjait meglepte a muzeum gazdagsága és eredeti, sajátos jellege.

* A visszaemlékezés felújítására adjuk az ünnepségek tömör leírását, a Vasárnapi Ujságban akkor megjelent tudósítás kivonatolásával. Egyszersmind közöljük a Mátyás-szobor képét, mely folyóiratunkban eddig még nem jelent meg.

Kirándulás a Pojána-Ruszka keleti lejtőire.

Irta: dr. Gaal István.

(Folytatás.)

Másnap reggel — kissé ködös, de egyelőre legalább — esővel nem fenyegető időben indultunk útnak Nagy-Runk felé. Lesántult lovunk az alkalmazott ecetes borogatásoktól (?) annyira talpra állott, hogy — vezethettük. De most már nem is gondoltunk a bosszankodásra; a tájék minden kis részlete zavartalan gyönyört nyújtott. Utunk bükkerdőn vezetett keresztül, melyben gyakran értünk tisztásokra. Ezeknek flórája és faunája azután valóban kielégítette várakozásunkat. A subalpin növényzetet jellemző *Erica*-szőnyeget dúsan tarkázta sok szép *Gladiolus*, *Orchis*, *Gentiana*, különös szép *Thymus* fajok, no meg kellemes frissítőt nyújtott az érett áfonya. Mallás barátunk is meg volt elégedve zsákmányával, melyből nekünk a szép aranyos futrinka, (*Carabus auronitens*) példány tetszett leginkább. Csigát azonban keveset találtunk, ami nem lepett meg, hiszen agyagpala formáción járunk. De meggyőződünk róla, hogy a csillámos agyagpalára települt elsőkori (devon?) mészkő-takaró egyes foszlányai itt-ott még láthatók.

A bükköst kisebb fenyőcsoportok tarkították s a szépen fejlett, ezen a vidéken ritka vörösfenyő szálfákat ugyancsak megbámultuk.

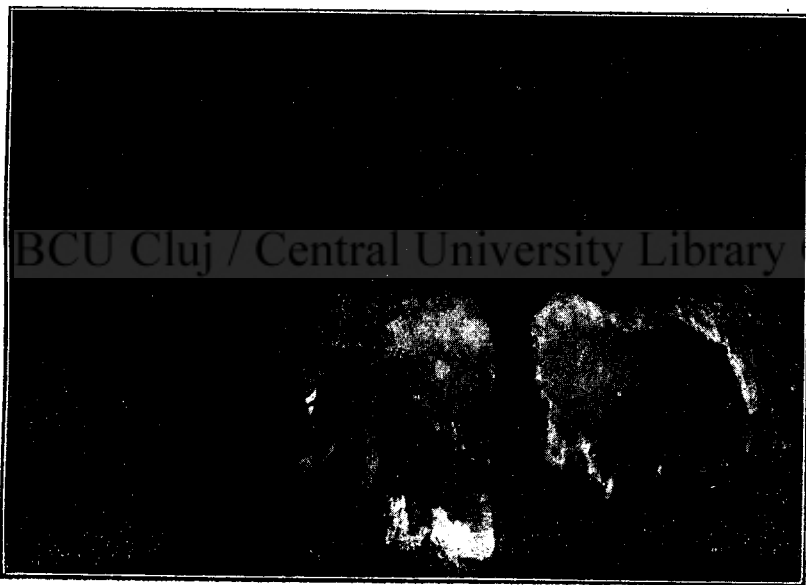
Ambár eddig is folytonosan lefelé haladtunk, a mélyen bevágódott runki völgybe csak 100 m-es hirtelen ereszkedés után érhattünk le. Ez volt csak a kellemes multság kiváló táltosainkkal! Végre azonban ezen is átestünk s aneroidunk tanúsága szerint a völgy fenekén 260 m-rel jutottunk lejjebb Vadu-Dobrinál.

Ez a hirtelen völgylejtő beszédesen magyarázza az erózió hatalmas működését. S ha a kedves csobogással tovasikló kis hegyi patak vajú munkáját még sem tudjuk olyannak tekinteni, hogy ily mély völgyet kivájhasson: jöjjünk csak olyankor ide, amikor egy nyári zápor dagasztja a kis patak keblét! Minden kisebb bevágódáson óriás erővel rohan le a sűrű víztömeg s ezek a torrensek, úgy megduzzasztják a patakot, hogy valóságos árvízzé fajul.

Alig egy héttel itt leírt kirándulásunk után is tanúja voltam ily árvíznek, amely a govasdiai turbina gátját is tönkretette, átszakította s a mellette levő ház tornácát leszakította,

stb. Óriási szikladarabokat tép le és hengerget ilyenkor a víz; a pataknak más medret váj s általában 1—2 óra alatt is szembetűnő változásokat idéz elő. **S gondoljuk el, hogy a legutolsó erdélyi tenger elvonulása óta is több 100.000 esztendő telt el!** Ugy-e, hogy nem hihetetlen s nem valószínűtlen többé a víz munkájának óriási hatása a szárazföldön. S mindezt azért érintettem itt, mert valóban alig találhatunk klasszikusabb eróziós vidéket a Pojána-Ruszka hegységnél.

A Runki patak kristály tiszta hullámainak hűsítő hatását igen gyakran élveztük, mert útunk úgy szólván kizárólag a mederben vezetett. Itt még könnyen meglábolható. A patak szállította törmelék közt a kristályos palán kívül igen gyakori a mészkő is, a völgy lejtőin azonban mindenütt csak palát láttunk. Lejebb haladva jobbról csakhamar előtűnnek a mészsziklák is s ezzel a völgy is festőibbé válik. Csakhamar házakhoz értünk. N.-Runkon voltunk; csakhogy még egy óra hosz-

NAGYRUNKI CSEPPKŐ-BARLANG. RÉSZLET AZ „OSZLOPCSARNOK”-BÓL. (LATZINI FELV.)

szat bandukoltunk a ritkásan elszórt házak közt, amíg a falu közepén fekvő erdőőri lakhoz jutottunk, ahol egy 2 ágyas vendégszoba (interueniens) van fönntartva, — ha nem is egyenesen túristák részére, de azért bizvást számíthatnak reá.

Rövid falatozás után felkészültünk a barlang megtekintésére. Utitársaimon kívül hozzánk csatlakozott Szarvas főerdőőr VIII. oszt. gimnázista fia is, aki több irányban volt segítségünkre.

Várady Gyula akkori govasdiali plébános barátom társágában 1905 nyarán jártam először a nagy-runki cseppkő-barlangban. Utunkat Várady a «Budapesti Hírlap»-ban részletesen és igen hangulatosan le is írta; most tehát nem is ösmertetem a barlangot töviről-hegyire. De miután néhány képet, illetőleg rajzot óhajtók itt közölni, — tudtommal ilyenek

eddig nem jelentek meg a runki barlangról — ennek leírására röviden ki kell térnem.

A nagy-runki cseppkőbarlang a hasonló nevű völgy fejéhez közel Nagy-Runk község közepe táján fekszik. (Maga a falu különben több kilométernyi hosszban terül el). A Pojána-Ruszkai itteni nyúlványai a többször említett dolomitos mészkőből állanak. Ennek a képződménynek a korát eddig nem sikerült pontosan megállapítani, de hozzávetőleg *elsőkorúnak* tartják. A barlang nyílása Kadie dr. mérései szerint 125 m.-nyire van a patak szintje fölött.

(A cseppkőbarlang kiterjedéséről s általában méreteiről a mellékelt alaprajz és hosszvázny pontosan tájékoztatja az érdeklődőt. Ezeket a rajzokat Kadie dr. tisztelt barátom 1908-ban részletes geológiai fölvételei alkalmával készítette, kéremre szíves volt közlésre átengedni, amiért fogadja ehelyütt is köszönetemet. Megjegyzem, hogy már első látogatásom óta

NAGYRUNKI CSEPPKŐBARLANG. A MÁSODIK KAPU FÉLFÁJA. (SZERZŐ FELV.)

magam is terveztem a barlang fölmérését, mitután azonban értesültem róla, hogy ez már megtörtént, másfelől ez alkalommal időnk semmiképp sem futotta a vonat indulásig, még 3—4 órás út állott előttünk, inkább fényképezésre gondoltam.)

Általánosságban megjegyezhetem, hogy a cseppkő képződmények különösen a bejárathoz közel eső részletekben szépek, míg a barlang tulsó végén egészen el is maradnak.

Hancm hadd folytassam mostani kirándulásunk élményeinek elmondását.

Mint már említettem, sem magnézium szalagot, sem az újabban használatos magnézium port nem tudtam beszerezni s így — csupán egy 8 gyertyafényű acetilén-lámpával s 3 darab gyertyával felszerelve — nem sok reményem lehetett arra, hogy a barlang belsejében fényképezhesek. Mallász barátom

pedig a barlangi vak bogarak fogására készült fel: egy edénybe nyers húsdarabokat tett s így akarta alkalmas helyen beásni. (A szagosodó hús odacsalogatja a bogarakat, melyek így verembe esnek.)

A barlangban utóbbi 7 esztendő alatt történt változások valóban megleptek. A bejárat szűkebb lett, s nem nehéz megjósolni, hogy emberi beavatkozás nélkül a törmelék 8—10 év alatt teljesen el is zárja a barlang száját. De míg ez a körülmény egyáltalán nem aggasztó, annál szomorúbbak voltak a barlang belsejében szerzett tapasztalataim. Vandál pusztítások vértlázító bizonyítékai lépten-nyomon! Megállapítottuk ezt minden fülkében, de legföltűnőbb volt éppen a barlang közepe táján, ahol a cseppkő képződmény valóban szép volt. A legszebb stalaktit és stalagonit csapok és oszlopok töve van csak meg, törmelék pedig rakás számra hever szanaszét. Siralmas látvány! Hiszen nem állítom, hogy a Runki barlangot egy sorba helyezhetnők az Aggteleki, vagy Révi cseppkő barlanggal, de Mallász barátom ítélete szerint, — aki Hunyadmegye eddig ismeretes barlangjait mind bejárta, — ez a legcsinosabb valamennyi közt még most is! S minden esetre szomorú, hogy még a mai nemzedék sem jutott el a természeti szépségek megértésének kellő fokáig. Kérdezősködéseinkre azt a választ kaptuk, hogy 3—4 év előtt még eléggé «divatban volt» a barlang, közeli és távoli környékről számosan keresték föl s minden látogató — vitt magának emléket. Így állunk! S azt is megtudtuk, hogy 5—6 év előtt a vádi csendőrőrs két tagja — két zsákkal vitt ilyen emléket!

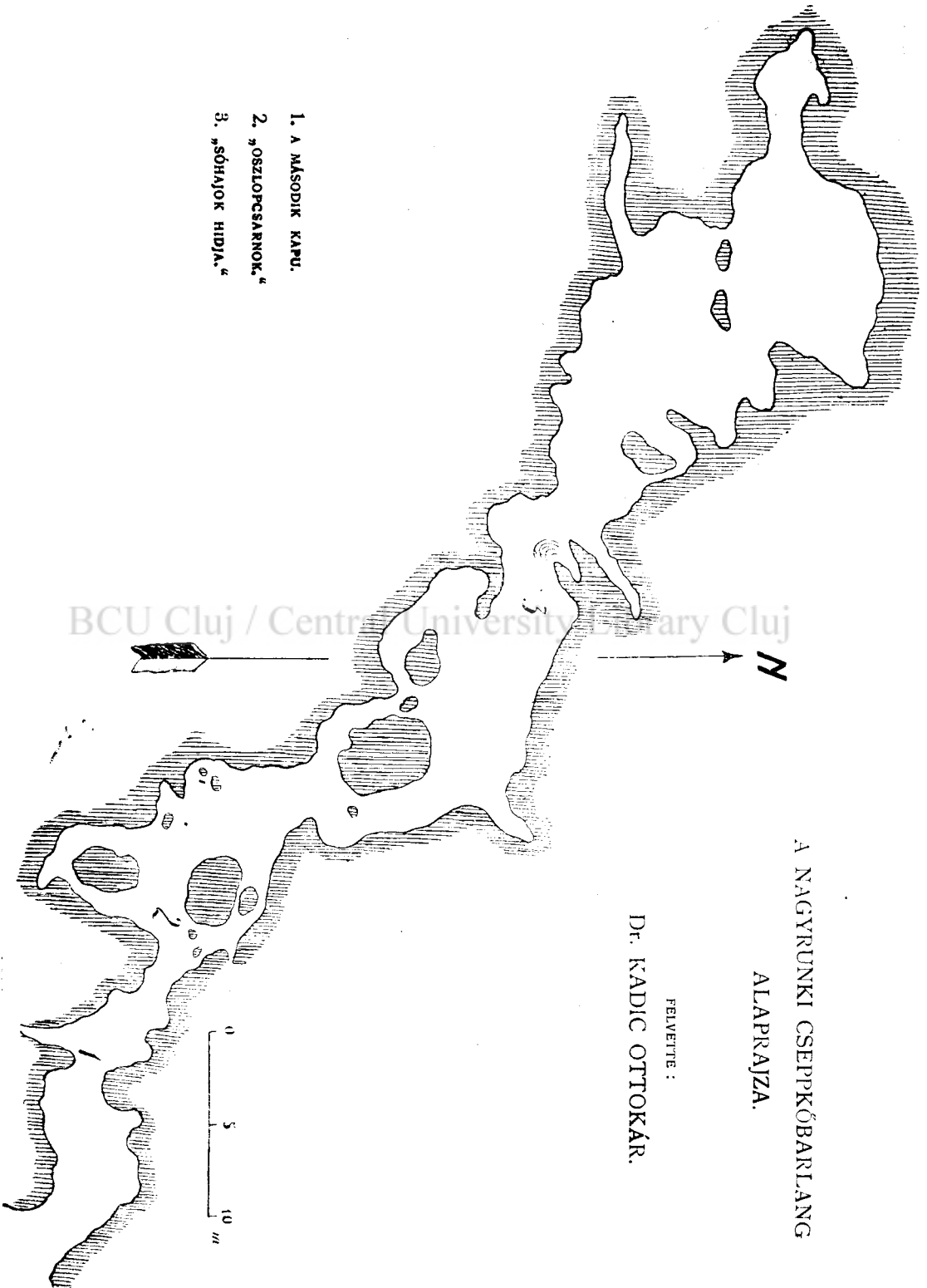
Hanem úgy-e elég ebből ennyi? Egy darabig még abban reménykedtem, hogy a legszebb kis fülke, melyet Várady barátommal annak idején «Hófehérke hálószobájá»-nak neveztünk el, talán mégis épen maradhatott, mert kissé félreesett és a bejárója is szűk volt. Ezt készültem le is fényképezni. Nem ösmertem rá! De itt úgy látszik nem az ember pusztító butasága volt a rontás oka, hanem más egyéb, mert az egész menyezet leszakadt. Ha emberre zuhant volna, élve ki nem kerülhetett volna alóla.

Természetes változást ezenkívül főként a barlang legbelső részeiben, a «Nagy tanácsterem»-ben láttam. Ebben nincs is cseppkő képződmény. Számos tölesér a fölszínről közvetlenül vezet be a csapadékvíz, amely két nagyobb nyeldeklőn át a fenéken azonnal eltűnik. Ezek a töbrök mélyebbek és szűkebbek voltak 7 év előtt. A terem falait finom, plasztikus iszapréteg* burkolja. Ebben karcolták bele neveiket a barlang látogatói.

Barlangi szemlénk nyomán elégikus hangulat vett rajtunk erőt. Fokozta ezt Mallász barátunk megállapítása, aki szerint jellemző barlangi életnek nyoma sincs. A «húsos fazekat» el sem helyezte. Szerinte arról sem lehet szó, hogy az ősember nyomaira bukkanhassunk.

Visszafelé menet a második terem csinos kapuját fényképeztem le (belülről nézve) a rendelkezésemre álló eszközzel.

* Kadic dr. szerint mállott agyagpala.

Ennek a teremnek más részletét Latzina Vilmos gyalári gyógyszerész úr fényképe nyomán mutatom be.

Mire a barlangból kijutottunk, «beborúlt az ég is mi fölöttünk». Időnk is lejárt, sietnünk kellett. Lóra pattantunk, — nekem a csámpás jutott — s neki iramodtunk — mérsékelt lépésben. Még a faluban voltunk s egy kisebbfajta zivatar máris elővett. De hamarosan el is múlt s így zivatartalanul gyönyörködhattunk a völgy festői szépségében. A devon (?) korú dolomitos mészkővonulat szaggatott formái kísérték útunkon végig. Szebbnél-szebb részletek várnak festőművészi megörökítésre. Minden kanyarulatnál újabb témánk akadt a természet dícsőítésére. Erdőség mindvégig. A cserjés helyeken föltűntek az orgona bokrok, sajnos, már rég elvirágoztak. Sokszor láttam a govasdiai völgyet orgonavirágos pompájában s így — azt hiszem — el tudom képzelni a runkit is. Ha ugyan el lehet képzelni az ilyesmit híven.

A völgyön lefelé vezető útunk minduntalan keresztülvágta a Runki patakot. Mind mélyebben gázoltak lovaink a vízben. Elgondoltuk, hogy felhőszakadás — vagy csak tavaszi nagyvíz idején is — mily veszedelmes ez az út.

Megemlítem itt azt is, hogy a völgy közepe táján a patak szintjében barlangot sejtető nyílás tűnik föl. Ez azonban csak egyszerű odú, amelyben alkalomadtán egykét itt legelésző tehén szokott déli pihenőt tartani.

Govasdia felé közeledtünk. A vasgyártól mintegy 1 órányira 3 malom van egymás mellett. Ezek közelében Seeberg barátunk fölhívta figyelmünket a patak partján levő mészkőrakásokra, melyek alatt tűzrakás nyomai voltak láthatók. Kérdezősködéseinkre el is mondta, hogy ezek az erdőháti oláhok nagymosásának nyomai. De alig kezdte a dolgot részletezni, máris saját szemünkkel győződhattünk meg a valóságról. Valamivel alább hat cserisori oláh asszony mosott a patakban; egy kifogott szeker, 3 nagy edény s egy kőrakás alól kicsapó tűz azt bizonyította, hogy csakugyan «nagy mosás» folyik itt. És minő eredeti módon! A nagy 20–25 literes edények hársfakéregből voltak készítve, ezek alá tehát nem lehetett tűzolni. Céljukat azonban úgy érik el, hogy nagyobb mészkő

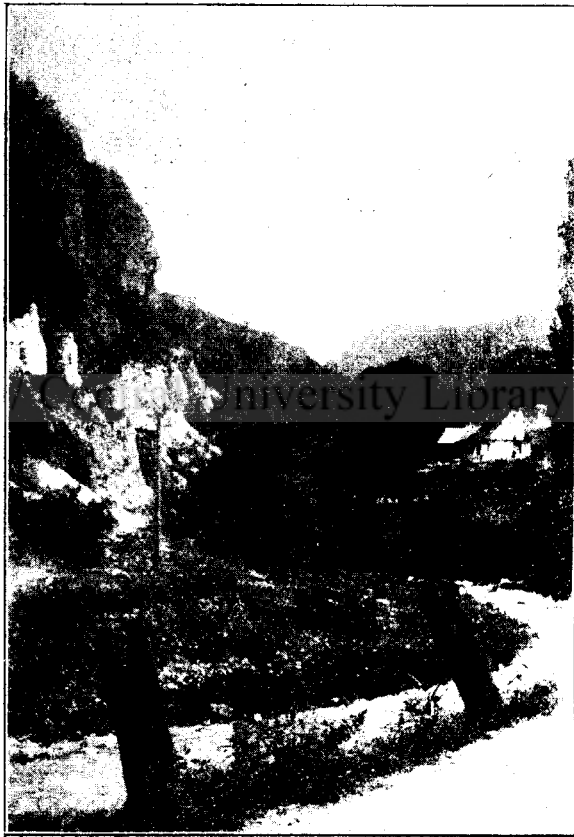

FELVETTE: DR. KADIC OTTOKÁR.

A NAGYRUNKI CSEPPKŐ BARLANG HOSSZELVÉNYE.

kő darabokat melegítenek föl s ezeket dobják a fakandérokban levő vízbe, ezt ezzel egészen a forráspontig melegítvén föl. (Előzőleg egy kis hamut is tettek a vízbe.) Ezzel a lúggal forrázzák le a ruhát, azután pedig a patakban öblítik. Szappant igen keveset használnak: öt garas ára az egész falunak elégséges!

De hiszen valóban még a «garasos»-nál is sokkal régebbi világból való kép ez előttünk. Nem jártam utána, de azt hiszem, hogy egyenes kőkori módja ez a ruhamosásnak. Kérdőszökódéseinkre az asszonyok elmondták, hogy Cserisor, Plop, Szohodal népe mind így módon mos. De úgy látszik általánosan

GOVAŞDIA. RÉSZLET A FALUVEGRŐL (ÉNY. FELŐL).

(SZERZŐ FELV.)

elterjedt ez az erdőháti falvakban, főként azokban, melyek víz nélkül szűkölködnek. Mert meg kell újra jegyeznem, hogy az Erdőhátságon a falvakat a többé-kevésbé széles gerinceken találjuk, — míg a szűk völgyek lakatlanok. (Nagy-Runk kivétel.) A hegygerincen pedig kevés a víz. Csodálkoztunk azon hogy éppen «Vasország»-ban nincs vasedényük, amely alá tűzelní lehetne. Erre csak azt felelték, hogy anyjuk, nagyanyjuk mind így mosott, hát ők is követik példájukat. Csak pénteken nem mosnak; «kedd asszonyától» tehát nem tartanak.

Tovább kellett sietnünk. Az égbolton állandóan nagy fel-

hőserég tanyászott; ez is sarkalt. Végre föltűnt a govasdiai vaskohó, mely a runki és retyvisórai völgyek összetorkollásánál keletkezett kis térségre épült. Hely dolgában bizony elég szűken van.

Még egy órányi időnk volt a fél 6 órakor Vajdahunyad felé induló vonatig.

*

Beszámoltam a Ruzska-esúcsra tervezett, de meg nem valósított kirándulásról. Némi tanácsot azonban így is leszűrhetünk. Azok számára tehát, akik a jövőben ezt, vagy ehhez hasonló útvonalat akarnak bejárni, a gyakorlati kivétel szempontjából hadd álljon itt néhány útbaigazító megjegyzés.

Ha Vajdahunyadról kiindulva *gyalog* tervezzük a leírtam kirándulást, tanácsos nagyon korán indulni. A rendes utat elkerülve Zalasdon, s azután a bányavasút alagútján keresztül 1 óra alatt Govasdiára érkezhetünk; innen több hegyi út vezet Gyalárra. A leggyakrabban használt a falu közepe tájáról indul ki s 1 óra alatt Gyalárra juthatunk. (A személyszállításra is berendezett bányavasutat ebben az esetben Govasdiáig sem használhatjuk, mert a legkorábbi csak 9 órakor érkezik.)

Gyalárról kb. 26 km.-nyi útunk van Vadu-Dobriig. Ha erre 5 órát számítunk, délben (1 óra tájban) Vadu-Dobrin lehetünk.

Ezen a ponton kétfelé folytathatjuk útunkat. Ha Nagy-Runkon keresztül akarunk visszakerülni, este már Runkon is lehetünk (2 óra járás), ha esetleg a meghálás Vádon nehézségekbe ütköznék. Ez azonban nem valószínű, mert a tisztí szállón kívül a vendéglőben is nagy szabály áll rendelkezésre. Legtanácsosabb tehát a félnapot Vádon tölteni s csak másnap reggel indulni Nagy-Runkra. Innen 4 órai út Govasdiára.

A másik fajta útiterv Krivínán keresztül a Ruzska megmászása s a esúcsról Ruzskicánál Ruzskabányára lejutni. Ebben az esetben reggel kell Vadu-Dobriról kiindulni s 3 és fél órát számítva a Ruzska-esúcsig, némi pihenés után egyenesen dél (S) felé a gerincen 1 óra alatt Ruzskicára (6—7 km.) jutunk. Innen igen szép, szűk völgyön mintegy 6 óra járásra van Ruzskabánya, ahol vasutat érünk. Itt, ha Karánschbes felé akarunk menni, meg kell hálunk. Mindenesetre ösmeretlenebb s hálásabb vonal is a Hátszeg felé vezető, csakhogy ezen - - valami magasabb politikai folyományaképp - szinte lehetetlen az útazás, amint erről kiki meggyőződhetik, ha a vasúti menetrendbe betekint.

Végül még csak azt jegyzem meg, hogy ha pl. a gyalárvádi útrészletet lóháton tesszük meg, még aznap a Ruzska esúcsát is megjárhatjuk s ezzel módosíthatjuk további programunkat. Így például a runki völgy helyett a gerincen Pojána-Rekiezeli és Erdőhát községeken keresztül mehetünk vissza Vajdahunyadra. Pompás kilátásban gyönyörködhetünk ezen a vidéken is.

Különösen az etnografia iránt érdeklődő turista társaimnak ajánlhatom a Pojána-Ruzska hegységben való alapos körültekintést.

(Vége.)

A bükkerdei csoda.

— M Kovács Gézának az 1912 október hó 3-iki E. K. E. összejövetelen tartott felolvasásából. —

Azt hiszem a t. hallgatóság még eléggé élénken emlékezik arra, hogy nemcsak most szeszélyes az időjárás, de a folyó év első negyede is abnormis volt.

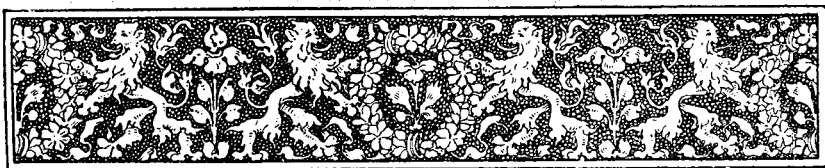
A Bükktetői E. K. E. Árpád-menedékház meteorológiai feljegyzései szerint február hónapban a hőmérő higánya egyik nap fagypont alatt volt 10.2 fokkal, a másikon pedig felszökött 12.3 fok melegre. Március, április hónap szintén hasonlóan szeszélyes volt. Április hónapban a hőmérő többször mutatott hideget 1—2 fokkal, máskor pedig meleget egészen 16.6 fokig. Április 21-én félelmetesen dörgött és villámlott. Megemlítem még azt is, hogy 3 napon át husvét hétfő reggeléig igen erős észak-nyugati szél fujt minden megszakítás nélkül. A rettenetes szélnek akkora ereje volt, hogy a Bükkerdön mintegy 200 drb. fát döntött ki. Feleken igen sok háznak és csűrnek leszedte a fedelét. Városunkban is sok kerítést kidöntött, sok fedelet megrongált. A gazdasági akadémiánál, a táborhegyi tanyán a loistállónak bádogfedelét úgy összegöngyöltette, mint ha szőnyeg lett volna. Ezer szerencse, hogy husvét másodnapjára a szél megszűnt, mert így is igen nagy károkat okozott. Június havában déli irányból igen nagy zivatar keletkezett. Átvonult a monostori határon Györgyfalva felé és a jég elverte a monostori határt, a feleki, a kolozsvári, szamosfalvi, apahidai határ délkeleti részét. Ugyanekkor állítólag Györgyfalván a vihar néhány csűrnek és háznak fedelét is ledobta volna. A feleki, mikesi, szelicsői és szelistyei babonás nép a Balour (sárkány) munkájának tulajdonította az abnormis időjárást. Péter cigány és itt-ott más emberek is esküt mertek volna már tenni arra, hogy tényleg látták a Balourt, amint a Majláth-kút környékén kihuzott egy nagy szálfát, mérgében kidobta volna az útra és tovább vonúlva itt-ott jégesőt hullatott s repülése alkalmával Györgyfalván farkának egyszerű lendítésével leütötte a háznak vagy csűrnek fedelét. Elterjedt az a hír is, hogy az Isten megmutatta a jótermést, azonban az emberek rossz-sága miatt a Balour meg a Dráku el is pusztítják azt. Amint említettem volt a Majláth-kút környéke a Balournak főtanyája. Pintye haramia vezér a hiedelem szerint ott valahol kincseket is rejtett el. Ezt keresik a kiránduló urak is. A kincs létezését többen meg is álmodták. Szentgyörgy napkor kellene és lehetne éjnek idején a pénzt kiásni, azonban egy, ember magára

nem meri, mert fél a Balourtól s ha többen vannak, akkor nem lehet megtalálni a pénzt, amelyet csakis balkézrel volna szabad kiemelni. Egy feleki Gyorgyicza Konstantin nevű idősebb embernek, aki különben állítólag józan életű és szavahihető egyén, már régóta nagy fejtörést okozott a Pintye Majláth-kúti pénze. Sokszor olákkodik a kút körül. Julius 26-án délután talán megláthatta a kútnál az Árpád-menedékházhoz tartozó és a kirándulók hulladékai után keresgélő Medve nevű nagy fehér kuvaszt és azt élénk fantáziával valami csodalénynek tekintette, amelytől erősen meg is ijedhetett. Hazaszaladva a községbe, azzal állott elő, hogy a Majláth-kútnál, a vályúra ülve egy olyan széparcú leánykát látott, akinek csak az arca, kezei és lábai voltak csupaszok, ellenben egész testét göndör, tömött fehér báránypapjával borította. Meg van tehát már a Bükkerdei csoda! Leány, báránypap. Még pedig magyar leány, a mindenit is neki, mert magyarul szólott az olához a következőképpen: «Ne félj bágye Gyorgyicza Konstantin, hiszen én nem bántalak. Nem vagyok vad, sem gonosz, sem Balour. Ha báránypap is vagyok, azért én is olyan ember vagyok, mint te, csak az a baj, hogy nem vagyok megkeresztelve. Bemennék a faluba, a parintyához, de félek, hogy lerágnak a kutyák s különben is az egész falu megijedne tőlem. A viselősök elvetélnének, a gyerekeket pedig ijedtökben kirontaná a nyavalya. Szépen kérlek, alkonyatkor vigyél be a paphoz és kereszteljétek meg. Hideg nagy szelek, sok eső, árvíz inség stb. ért és fog még érnei benbeneteket, terményeitek nagy része elpusztúl, de ha engem elviszel s megkereszteltek, sem a falú, sem te nem bánod meg.» Gyorgyicza Konstantin nagyon meg lévén ijedve, a leányt nem merte bevinni a faluba, hanem azt hazudta, hogy Szelicsén van dolga és másnap biztosan visszajön utána. Bágye Konstantinnak elbeszélése futó-tűzként terjedett el a faluban. Az abnormis időjárás következményeitől féltő nép hitt a csodában és Gyorgyicza Konstantin vezetése alatt július hó 27-én mintegy 200–300-an kivonultak a Majláth-kúthoz, hogy a bárányleányt ünnepélyesen keresztelni vigyék az előre értesített paphoz. Bágye Konstantin és Felek község kárára, a leányt nem találták meg, pedig sokáig keresték. Végül Bágye Konstantin, amikor látta, hogy egyesek mosolyogva kételkednek a csodaleány létezésében, kijelentette, hogy a csodaleány biztosan azért nem jelentkezik, mert igen sokan vannak. Meghagyta, hogy a kúttól huzodjanak hátra, majd ő előremegy és akkor biztosan megtalálja a leányt. Ebbe belenyugodtak a jó falusiak. Konstantin egyedül ment a kúthoz és akkor újra látta a csodaleányt, de az már nem állott szóba vele és mikor kiáltott a falubelieknek, hogy gyorsan jöjjenek, mert meg van, akkor a sűrűben eltűnt. Újra keresni kezdték, de minden eredmény nélkül. Sokan kinevették Konstantint, de ő nem törődött azzal, hanem amikor napokig szakadt az eső, bejárta a környékbeli falukat, mindenütt elbeszélte a bárányleánnyal való találkozását és azt, hogy a bárányleány megjósolta a rossz időjárást. Mindenütt felkereste a pópákat és kérte őket, hogy vezessenek proceszsiót a Majláth-kúthoz. A feleki oláh pap nem ült fel Gyorgyicza Konstantin hitelt érdemlő állításainak, bár akadt még egy szavahihető oláh asszony, aki szintén látta a bárányleányt, csak

az volt a baj, hogy nem beszélhetett vele, mert a szegény oláh asszony nem tudott magyarul. Végre szeptember hó 29-én Konstantin bágye kivánsága beteljesült, mert a szeliceai és szelistyei pap vezérlete alatti négy falu közönsége, vegyesen férfi, asszony, gyerek kivonultak mintegy 600-an a Majláth-kúthoz. A papok szlusbát (isteni tisztelet) tartottak és az áhítatos közönség előtt imádkoztak, hogy a jó Isten távoztassa el a Balourt, a Drákut és adjon jó időt. Az említett négy falu népe előtt ilyenformán a Majláth-kút szent helye. Kis gyerek és nagy ember egyformán hisz ma a Bükkerdő csodájában, a bárányleányban és koresmában s házitűzhelynél ma egyébről nem igen foly a beszéd. Ha valaki kételkedni mer a bárányleány létezésében, rögtön meg van az ellenvetés: «majd meggyőződnek arról az urak is. Sok olyan minden van a világon, amit még nem tudnak az emberek. Lám a mióta a szlusba a Majláth-kútnál megtörtént, azóta az időjárás is jobbra fordult». Végezetül még annyit mondhatok, hogy az említett négy falu népe szeptember hó 29-én tartott szlusba után erősen reménykedik, hogy a Majláth-kúthoz közadakozásból egy búcsújáró kápolna fog épülni, olyanforma, amilyen a mikolái. Állítólag a szeliceai pap a kápolna építési költségeire már 1000 koronát fel is ajántott. Ilyenformán most már nem marad más hátra, mint az, hogy nekünk is hinnünk kell a báránycsoda létezésében. Egyedüli ellenvetés csak az lehet, hogy a mi kirándulóink miért nem találkoztak a csodával, de ennek is meg van a magyarázata. Valószínűleg a bárányleány csak alkonyatkor jelenik meg és a mi kirándulóink délután már a Beresényi turistaházban uzsonnálnak vagy vacsoráznak. Az egyesület nevében kérem a kirándulókat, hogy ezután még gyakrabban keressék fel a Majláth-kútat és ha talán megjelenék a bárányleány-csoda, appelláljanak hazafias érzületére, hiszen magyar leány, bajban van az ország és hívják be Kolozsvárra, mert az E. K. E. központi választmánya szívesen kiállja a keresztelő-lakoma költségeit. A szerencse áldása nemcsak az oláhokra, de Kolozsvár városára, az Erdélyi Kárpát-Egyesületre és édes mindnyájunkra rátérne. Van még egy tanúság ez érdekes esetből. Ha a kirándulásokhoz szép időt akarunk kapni, azelőtt való nap, valamelyik pópával a Majláth-kútnál szlusbát kell tartatnunk. Azt hiszem, ha e praktikus eszméhez hozzájárulnak és megkérjük a központi Elnökséget, akkor az kérésünk teljesítésétől remélhetőleg nem fog elzárkózni.*

* Értesülésünk szerint október hó első felében újból igen sokan (600-800 ember) vonultak ki a kúthoz és imádkoztak egy fára erősített kereszt előtt. Nagyon méltatlanokdtak, hogy a pópák most nem jöttek ki és cserben hagyták őket.

Egyesületi élet.

Az E. K. E. központi választmányi ülése. F. év okt. hó 12-én tartotta az Erdélyi Kárpát-Egyesület havi rendes választmányi ülését. Jelen voltak: dr. Eisler Mátvás, Förstner Tivadar, Holló Károly, dr. Jékey Dániel, Incze Gerő, Köntzey Imre, gróf Lázár István, Merza Gyula, báró Mannsberg Sándor, Pálffy Ernő, Sárdi Lőrinc, Tanács József, Wergler István és M. Kovács Géza főtitkár. Elnökölt gróf Lázár István elnök, előadott M. Kovács Géza főtitkár, jegyzett Holló Károly. Elnök megnyitván az ülést, jelentette, hogy dr. Kossutány Ignác és dr. Gámán József elmaradásukat akadályoztatásuk miatt bejelentették. Tudomásul szolgál. Ezután M. Kovács Géza főtitkár tett jelentést az egyesület 1 havi életéről, amely szerint egy hó alatt tartottak 1 tisztikari tanácsulést és felolvasással kapcsolatosan 1 rendes havi összejövetelt. A Földrajzi Társaság debreceni vándorgyűlésére és a Muzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsának közgyűlésére képviselőket küldötték ki. Üdvözölték a Hunyadvármegyei Tört. és Régészeti Társulatot közgyűlése és ugyancsak az Egyetemi Turista Egyesületet vándorgyűlése alkalmából. Köszönő iratok érkeztek az egyesülethez a fogarasi polgári leányiskolától, a Magyar Turista-Egyesülettől, továbbá a kerületi tornaverseny elnökségétől a hathatós támogatásért. A jövő évre kirándulási programokat dolgoztak ki egy külföldi és hat belföldi egyén szerére. Kalauzolták az egyesületi muzeumban a Milleniumi népiskola 48 és a Marianum 72 növendékét. Egyben jelentette a főtitkár, hogy az egyesületi tagok közül elhunyt lécfalvi Gyárfás Győző műszaki főtanácsos,

továbbá Fekete Gyula táblabíró. Választmány báró Mannsberg Sándor felszólalása után a jelentést tudomásul vette és határozatilag kimondotta, hogy az elhunytak emléke a jegyzőkönyvben megörökítendő és az összejövetel alkalmával tartott felolvasás az »Erdély« folyóiratban közreadandó, továbbá dr. Ruzitska Béla felkérendő egy, a téli sportokat ismertető cikk megírására. Merza Gyula főpénztáros tett ezután jelentést a július havi pénztári forgalomról, amely szerint a forgalmi összeg 1562 kor. 08 fillér volt. Ezután a főtitkár jelentést tett az új Erdélyi Úti Kalauz ügyéről és hogy egyes vidéki megbizottak már serényen dolgoznak a javítási munkálatokon. Báró Mannsberg Sándor felszólalása után a jelentést a választmány örvendetesen vette tudomásul. Az egyesület kebelében felállítandó városi idegenforgalmi iroda előkészületeiről tett ezután jelentést a főtitkár, jelezve, hogy az előmunkálatok teljesen készen vannak. Tanulmányozták más városok idegenforgalmi irodáit. Az ősz folyamán dr. Jékei Dániel alelnökkel különös tanulmány tárgyává tették a szebeni Szász Kárpát-Egyesület által vezetett idegenforgalmi irodát, a melyet Nagyszeben város tanácsa ingyen helyiséggel, világítással, fűtéssel és 4000 koronával szubvencionál. Most már minden adat rendelkezésre áll és csak a megszavazott városi 1000 kor. segélynek kiutalása van hátra. Választmány a jelentésre útasította az Elnökséget, hogy a városi segély kiutalását szorgalmazza és november 1-ére az irodát nyissa meg. Főtitkár jelenti, hogy 10 évvel ezelőtt nyitott meg nagy ünnepség között az akkori magyar kor-

mány tagjainak jelenlétében az egyesületi muzeum és abban az öröndetes helyzetben van, hogy e jubiláris napon igen értékes adományokat jelenthet be. Nevezetesen gróf Esterházi Miguel 30 drb értékes könyvet, térképet és nyomtatványt ajándékozott az egyesületnek, továbbá Merza Gyula főpénztáros megrendelte a megnyitási ünnepély alkalmával felvett fénykép nagyítását, ajándékul a muzeum részére. Könyveket ajándékozott még Orosz Endre. Választmány adakozóknak jegyzőkönyvi köszönetet szavazott. A tárgysorozat rendjén letárgyalták még a vidéki osztályok működéséről szóló jelentést és határozatilag kimondották, hogy minden évnegyedben az osztályok működése ismerttetendő. Örömmel vették tudomásul azt, hogy a budapesti osztálytitkár a kiadandó turista-naptár részére több hirdetést gyűjtött. Sajnálattal vették tudomásul, hogy Hangay Oktáv közeledő nyugdíjazása alkalmából a választmányi tagságról lemondott és a tagok sorából kilépett. A választmány Hangay Oktávnak eddigi működéséért jegyzőkönyvi köszönetet szavazott. Több tagnak felvétele után az ülés este 7 órakor ért véget.

Muzeumi ügyek. Most 10 éve nyílt meg az E. K. E. néprajzi muzeuma, mely alkalommal az egyesület Erzsébet-zászlóját is felszentelték. Ennek a felavató ünnepnek nagyméretű és díszes mahagoni keretbe foglalt képét ajándékozta a muzeumnak, a jubileum alkalmából, Merza Gyula. Az ország közéletének még ma is szereplő kiválóságai közül számos vezérférfi jól sikerült areképére lehet reáismerni az impozáns csoportban. Középen emelkedik a királyi sátor, melyben József kir. herceg, mellette felsége képviselője és br. Weszelényi Istvánné, mint Augusztá kir.

hercegnő zászlóánya helyettese foglalnak helyet. A baloldali emelvényen az akkori kormány és országgyűlés díszmagyaros küldöttei, jobbról pedig a törvényhatóságok képviselői sorakoznak. Szemközt az egyházak papjai készülnek megáldani az Erzsébet királyné himzett mellképével díszített lobogót, míg az előtérben a katonai és polgári küldöttségek és az E. K. E. választmányának tagjai egészítik ki az élethű alakok csoportozatait.

E. K. E. összejevetel. A nyári időszak elmúltával az Erdélyi Kárpát-Egyesület október hó 3-dikán (csütörtök) tartotta első havi összejevetelét a New-York szálloda külön termében. Az összejevetelen jelen voltak: dr. Ruzitska Béláné, Kovács Gézané, Asztalos István, Bihacsy Gusztáv, Braun Mihály, Csizhegyi Sándor, Dalí M. János, Feigl Hermán, Baumann László, Hevesi József, Gerstenbrein Tamás, Kapcza Imre, Krattky Géza, Kisfaludy Árpád, Lázár Ödön, dr. Ruzitska Béla, Szentgyörgyi Gyula, Veszelyovszky Mihály, Oberding Antal, M. Kovács Géza. Az összejevetel alkalmával a központi választmány intézkedése folytán M. Kovács Géza felolvasást tartott a »Bükkerdei csodáról.* A néprajzi adatoknál fogva kiválóan érdekes előadás nagy figyelemmel hallgatta végig a társaság s végül éljenzéssel és tapsal jutalmazta. Az összejevetelen nagyfontosságú volt még dr. Ruzitska Béla egyet. tanárnak felszólalása, amelyben a téli sportok üzésének szükségességét fejtegette és különösen felhívta a társaság figyelmét a lábszánkó sportra. A társaság a késő esti órákig maradt együtt és élénk eszmecsere között tárgyalták a felolvasásnak érdekes anyagát.

* Folyóiratunk más helyén közöljük.

